

ДЖУЛИАН БАРНС ДЪРВЕСНА КОРА

Превод от английски: Димитрина Кондева, —

chitanka.info

За празника на Жан-Етиен Дьолакур снаха му бе поръчала следните ястия: бульон, вареното в него говеждо, печен див заек, задушени гълъби, зеленчуци, сирене и желирани плодове. Неохотно завладян от общителност, Дьолакур позволи да му поднесат бульон; в чест на този ден той дори церемониално поднесе лъжица към устата си и духна леко, преди да я излее недокосната в чинията. Когато сервираха говеждото, той кимна на слугата, който постави пред него в две отделни чинии една-единствена круша и парче дървесна кора, обелена преди двайсетина минути. Синът му Шарл, снахата, внукът, племенникът и неговата съпруга, свещеникът, съседът фермер и старият му приятел Андре Лагранж се престориха, че не забелязват. От своя страна Дьолакур учтиво правеше компания на гостите си — сдъвка четвърт круша, докато те изядоха говеждото в чиниите си, друга четвъртина по време на заека и тъй нататък. Когато поднесоха сиренето, той извади джобно ножче и нарязва на ивици дървесната кора, после бавно взе да я преживя парченце по парченце. По-късно за приспивателно изпи чаша мляко, хапна малко задушена маруля и една ренета. Спалнята му беше добре проветрена, а възглавницата напълнена с конски косъм. Внимаваше върху гърдите му да не натежат одеяла и краката му да не изстинат. След като придърпа ленената си нощна шапчица върху слепоочията, Жан-Етиен доволно се отдаде на размишления относно глупостта на близките си.

Сега той беше на шейсет и една. На млади години беше комарджия и чревоугодник, комбинация, която често заплашваше да разори семейството му. Където и да се хвърляха зарове или карти, където и да се насилваха добичета да препускат за развлечение на зяпачите, Дьолакур беше там. Беше печелил и губил на фаро и комар, на табла и домино, на рулетка и червено и черно. Хвърляше монети с децата, залагаше коня си на бой между петли, състезаваше се в редене на пасианси с мадам В. И играеше солитер, когато не можеше да намери съперник или партньор.

Говореше се, че лакомията е сложила край на неговото комарджийство. Вярно, у такъв човек нямаше място за пълно разгръщане и на двете страсти. Моментът на кризата настъпи, когато една гъска, чието заколване бе въпрос на дни — гъска, хранена от собствената му ръка и мислено вече изглозгана до последното кокалче, — отиде на вятъра при игра на пикет. Известно време той се разкъсва

между двете изкушения като пословичното магаре между двете купи сено; но вместо да умре от глад като нерешителното добиче, той постъпи като истински комарджия и взе решението с хвърляне на ези-тура.

Оттогава насетне и коремът, и кесията му набъбнаха, а нервите му се успокоиха. Поглъщаше количества храна, достойни за кардинал, както биха се изразили италианците. Държеше речи за ядивността на всякакви храни — от каперсите до горския бекас; можеше да обясни как перестият лук е бил донесен във Франция от завръщащите се кръстоносци, а пармското сирене — от мосю принца Талейран. Когато му поднасяха яребица, той откъсваше бутчетата ѝ, отхапваше и от двете със замислен вид, кимваше критично и обявяваше на кой крак се е отпускала яребицата, докато е спяла. Падаше си по чашката. Ако му поднесяха грозде за десерт, той го побутваше с думите: „Не съм свикнал да пия виното си на хапчета.“

Съпругата на Дьолакур одобри избора на порок, тъй като един чревоугодник се задържа вкъщи повече от един комарджия. Годишите минаваха и фигурата ѝ започна да наподобява тази на съпруга ѝ. Тлъстееха безгрижно, докато един ден, както си се тъпчеше следобед в отсъствието на мъжа си, тя взе, че се задави с пилешка кост. И умря. Жан-Етиен се прокле, че я е оставил самичка; прокле лакомията си, с която я бе заразил и пратил в гроба. Прокле съдбата, шанса или каквото там направлява земните дни, задето е вкарало костта в кривото ѝ гърло под такъв смъртоносен ъгъл.

Когато първоначалната му мъка се поутоложи, той се съгласи да живее при Шарл и мадам Амели. Започна да изучава правото и често го намираха погълнат от Деветте закона на Кралството. Знаеше наизуст Кодекса за селското стопанство и намираше утеха в неговата категоричност. Можеше да цитира законите, свързани с роенето на пчелите и смесването на тор; знаеше глобите за биене на църковната камбана по време на буря и за продаване на мляко, престояло в медни гюмове; дума по дума рецитираше наредбите за поведението на дойките, за извеждането на кози на паша в горите и погребването на животни, намерени мъртви на пътя.

Известно време продължи с лакомията си, сякаш иначе би осквернил паметта на жена си. Но макар коремът му да оставаше ненаситен, душата му вече се противеше. Това, което го отказа от

чревоугодничеството, беше едно решение на градската управа от есента на хиляда осемстотин и някоя си година, че като хигиенна мярка и жест на благотворителност трябва да се построи обществена баня. Идеята, че сапунът и водата ще подтикнат към умереност и въздържание един човек, възхваляващ изобретяването на ново ястие, както астрономът откриването на нова звезда, събуди присмех у едни и настрои морализаторски други. Ала Дьолакур никога не бе плащал дан на чуждото мнение.

След смъртта на жена си той получи скромно наследство. Мадам Амели му подсказа, че ако го вложи в строежа на банята, ще прояви както благоразумие, така и гражданска съвест. За да събуди интерес към начинанието, градската управа бе разработила схема по италиански модел, наречен „тонтина“. Сумата, която трябваше да се набере, щеше да бъде разделена на четирийсет равни дяла; всеки от вложителите трябваше да е навършил четирийсет години. Годишната лихва щеше да е два процента и половина и при смъртта на някой от тях лихвата върху дела му щеше да се разпределя между останалите. Простата аритметика водеше до просто изкушение: при трийсет и девет покойници последният жив участник в начинанието щеше да се радва на годишна лихва, равна на първоначалната му вноска. Срокът на заема приключваше със смъртта на последния инвеститор и капиталът щеше да се върне на определените наследници на четирийсетимата.

Когато мадам Амели за пръв път спомена на съпруга си за схемата, той изрази съмнение.

— Не мислиш ли, скъпа, че това може да събуди старата страст на баща ми?

— Тук не става дума за хазарт, след като няма как да загубиш.

— Така твърдят всички комарджии.

Дьолакур одобри предложението на снаха си и започна с любопитство да следи набирането на вноските. Появеше ли се нов инвеститор, той записваше името му в тефтерче и добавяше рождената му дата и бележки за здравето, външния вид и родословието му. Когато един петнайсет години по-стар от него фермер се включи в схемата, Дьолакур бе обзет от радост, каквато не бе изпитвал никога след смъртта на жена си. След няколко седмици бройката се запълни и той разпрати до другите трийсет и деветима предложение, гласящо, че след

като, тъй или иначе, са в един и същи батальон, не е зле да си изберат отличителен знак, като например лентичка на палтото. Предложи и да учредят годишна среща с вечеря за акционерите (без малко да напише „оцелелите“).

Малцина погледнаха благосклонно на която и да е от двете идеи; някои дори не му отговориха. Но Дьолакур продължи да ги възприема като бойни другари. Срещнеше ли някого от тях на улицата, сърдечно го поздравяваше, разпитваше за здравето му и подхвърляше няколко общи приказки, да речем, за холерата. Заедно с приятеля си Лагранж, който също бе в списъка, прекарваше дълги часове в Кафе Англе, правейки прогнози за смъртта на останалите трийсет и осем вложители.

Обществената баня още не беше открита, когато почина първият от тях. На семейна вечеря Жан-Етиен вдигна тост в памет на преоптимистичния седемдесетгодишен покойник. По-късно извади тефтерчето си и вписа името и датата, подчертавайки ги с черно мастило.

Мадам Амели сподели със съпруга си, че приповдигнатото настроение на баща му ѝ се струва неуместно.

— За него смъртта е приятел — отвърна Шарл. — Само на собствената си смърт гледа като на враг.

Мадам Амели се зачуди дали това е философска истина или празнословие. Тя беше с ведър нрав и не се вълнуваше много от действителните възгледи на съпруга си. Повече се притесняваше от начина му на изразяване, който все повече наподобяваше този на баща му.

Заедно с голям гравирани сертификат за участие вложителите получиха правото да използват гратис банята „за целия период на заема“. Не се очакваше много от тях да прибягнат до привилегията си, защото след като бяха достатъчно заможни да предоставят определената сума, значи притежаваха собствени вани. Но Дьолакур започна да се възползва от тази възможност отначало веднъж седмично, а после и всекидневно. Някои възприеха това като злоупотреба с щедростта на градската управа, но на Дьолакур не му мигна окото. Сега дните му се подчиняваха на точен график. Ставаше рано, изяждаше един-единствен плод, изпиваше две чаши вода и се разхождаше три часа. После отиваше в банята, където скоро опозна

посетителите; като спонсор той имаше право на собствена хавлия. После се отправяше към Кафе Англе, където обсъждаше въпросите на деня с приятеля си Лагранж. Въпросите на деня в главата на Дьолакур рядко биваха повече от два: предстоящото съкращаване на списъка от вложители и нехайното прилагане на различните закони от градската управа. Така например според него размерът на възнаграждението за убиване на вълци не беше подобаващо разгласен: 25 франка за бременна вълчица, 18 франка за небременна, 12 за вълк, 6 за бозаещо вълче, платими до седмица след представяне на доказателство.

Лагранж, който бе по-скоро умозрителна, а не теоретично настроена личност, се замисли над това възражение.

— И все пак не познавам човек — кротко заяви той, — който да е виждал вълк през последната година и половина.

— Още една причина народът да бъде подтикван към бдителност.

После Дьолакур заклеями липсата на последователност и строгост при проверките на чистотата на вината. Според точка 38 на закона от 19 юли 1791 година, все още валиден, се предвиждаше глоба от 1000 франка и затвор до една година за онези, които добавят към продаваното от тях вино глеч, желатин, кампешов екстракт или други отвратителни примеси.

— Ти пиеш само вода — изтъкна Лагранж и като вдигна чашата си, огледа виното в нея. — Така че ако нашият домакин си позволява такива нарушения, това е чудесно средство за съкращаване на списъка.

— Нямам намерение да печеля по този начин.

Лагранж се притесни от резкия тон на приятеля си.

— Защо не? — попита той. — Можеш само да спечелиш от моята смърт, ако на това му викаш печалба.

— За нея ще съжалявам — каза Дьолакур, явно неспособен да си представи друга житейска развръзка.

След Кафе Англе Дьолакур се връщаше вкъщи и четеше книги по философия и здравословно хранене. Двайсет минути преди вечеря той обелваше кора от някое дърво. Докато другите ядяха животоскъсяващи буламачи, той се впускаше в проповеди относно заплахите за здравето и тъжните препятствия за човешкото безсмъртие.

Тези препятствия постепенно съкратиха списъка на вложителите. С всяка смърт настроението на Дьолакур се повишаваше, както и строгостта на режима му. Разходки, диета, сън; постоянство, умереност, образование. Някаква философска творба посочваше със завоалирани фрази и изобилие от латински думи, че един надежден белег за здравето на мъжа е честотата на половите му сношения. Както пълното въздържание, така и прекалената похотливост били вредни, макар и не толкова, колкото други дейности, свързани с аскетизма. Но една умерена честота — например веднъж седмично, ни повече, ни по-малко — била здравословна.

Убеден в тази практическа необходимост, Дьолакур отправи извинения към покойната си съпруга и се споразумя с една прислужница в банята да я посещава веднъж седмично. Тя беше благодарна за парите, които ѝ оставяше, и след като Дьолакур още в началото разколеба всякакви прояви на нежност, той започна с нетърпение да очаква срещите. Реши, че когато трийсет и деветият от списъка умре, ще ѝ даде сто франка, или може би малко по-малко, като признателност за благотворните ѝ услуги.

Починаха и други спонсори; Дьолакур вписваше датите на смъртта им в тефтерчето си и усмихнато вдигаше тост за кончината им. В една такава вечер мадам Амели, вече в спалнята, каза на съпруга си:

— Какъв е смисълът да живееш само и само да надживееш другите?

— Всеки от нас трябва да намери смисъла за себе си — отвърна Шарл. — Той го открива в това.

— Но не ти ли се струва странно, че напоследък сякаш най-голяма радост му доставя смъртта на неговите познати? Той не търси удоволствие в обичайните житейски наслади. Като че ли дните му са подчинени на най-строг дълг... но дълг към какво, дълг към кого?

— Вложението беше твоя идея, скъпа.

— Когато я предложих, не предполагах, че ще повлияе така на характера му.

— Характерът на баща ми — отвърна твърдо Шарл — не се е променил. Вече е остарял и овдовял. Естествено е удоволствията му да са намалели и интересите му да са по-различни. И все пак той проявява същата живост на ума и същата логика към сегашните си

интереси, както към онова, което го е вълнувало на младини. Характерът му не се е променил — повтори Шарл, сякаш обвиняваха баща му в старческо слабоумие.

Ако бяха попитали Андре Лагранж, той щеше да се съгласи с мадам Амели. Някогашният похотливец Дьолакур се бе превърнал в аскет. Някогашният защитник на толерантността Дьолакур проявяваше жестокост към другите простосмъртни. Седнал в Кафе Англе, Лагранж изслушваше заключителната част на речта за неадекватното приложение на осемнайсетте члена от Закона за отглеждане на тютюн. Последва мълчание, Дьолакур отпи глътка вода и продължи:

— Всеки човек трябва да изживее три живота. Това е третият ми.

Ергенство, брак, вдовство, предположи Лагранж. Или може би комарджийство, чревоугодничество, тонтинна. Но като човек, отдаден на съзерцание, Лагранж бе забелязал, че хората често правят големи обобщения от някоя дребна случка, преувеличавайки нейната значимост.

— И как се нарича този трети живот? — попита той.

— Чудно нещо — каза Дьолакур, — с напредването на годините нагласата на човек се променя. Като млад почитах свещеника, уважавах семейството си и бях изпълнен с амбиции. Що се отнася до сърдечните увлечения, когато срещнах жената, която щеше да ми стане съпруга, открих как дългата прелюдия към любовта води, с разрешението и одобрението на обществото, към онези плътски наслади, които са ни толкова скъпи. Сега, като остарях, не съм толкова убеден, че свещеникът може да ни покаже най-правия път към Бога, роднините ме вбесяват и нямам никакви амбиции.

— Така е, защото си се сдобил с някакво богатство и някаква философия.

— Не, по-скоро оценявам по ума и характера, отколкото по ранга. Кюрето е приятен за компания, но глупав като теолог; синът ми е честен, но досаден. Забележи, че не изтъквам добродетелта като причина за промяната на разбиранията ми. Просто ми се случи нещо.

— А плътските наслади?

Дьолакур въздъхна и поклати глава.

— На млади години, докато бях войник и още не познавах жена си, естествено, ползвах услугите на жените, които предлагаха себе си. Нищо от тези младежки приключения не ми подсказа, че е възможно плътските наслади да събудят любов. Представях си... не, бях убеден, че винаги става обратното.

— Как се казва тя?

— Да вземем роенето на пчелите — продължи Дьолакур. — Както знаеш, законът е ясен. Ако собственикът проследи пчелите си, когато се роят, има право да си прибере рояците и да ги смята за своя собственост. Но ако ги изпусне, притежателят на земята, където кацнат, има законно право върху тях. Или да вземем случая със зайците. Онези зайци, които преминават от един развъдник в друг, стават собственост на човека, върху чиято земя се намира вторият развъдник, освен ако той не ги е подмамил там чрез мошеничество или хитрост. Както е и при гълъбите. Ако прелитат над общинска земя, принадлежат на този, който ги отстреля. Ако кацнат в друг гълъбарник, принадлежат на собственика му, пак при условие че той не ги е подмамил там чрез мошеничество или хитрост.

— Съвсем ме обърка — погледна го благо Лагранж, който бе запознат със страстта на приятеля си към спазване на границите.

— Искам да кажа, че доколкото е възможно, създаваме правила. Но кой може да предскаже кога ще се роят пчелите? Кой може да предвиди накъде ще литне гълъбът и кога на заека ще му омръзне неговият зайчарник?

— Как се казва тя?

— Жан. Прислужница е в банята.

— Жан, която прислужва в банята? — Всички познаваха Лагранж като кротък човек. Сега той скочи от стола си и го събори с ритник. Трясъкът напомни на Дьолакур за армейските му дни, за внезапни дуели и потрошен инвентар.

— Ти я познаваш?

— Жан, която прислужва в банята? Да. Забрави за нея!

Дьолакур се озадачи. Разбираше смисъла на думите, но не и мотива или целта им.

— Кой може да предвиди накъде ще литне гълъбът? — повтори той, доволен от сентенцията си.

Подпрял юмруци на масата, Лагранж се бе надвесил над него, разтреперан от яд. Досега Дьолакур не бе виждал приятеля си толкова сериозен и толкова разгневен.

— В името на нашето приятелство забрави за нея — повтори той.

— Не ме чуваш — каза Дьолакур и облегна гръб на стола си, да е по-далеч от лицето на приятеля си. — Отначало всичко се свеждаше до едната хигиена. Държах само момичето да е покорно и толкова. Не желяех ласки в замяна, напротив, отблъсквах ги. Не й обръщах много внимание. Но въпреки това взех, че се влюбих. Кой може да предвиди...

— Чувам те и в името на нашето приятелство настоявам да ме послушаш.

Дьолакур се замисли над молбата. Не, това беше ултиматум, а не молба. Внезапно се пренесе на масата за карти срещу играч, който по незнайни причини е вдигнал залога десетократно. В такива моменти, преценявайки безизразното ветрило в ръцете на съперника си, Дьолакур винаги бе разчитал на инстинкта си, а не на пресмятането.

— Няма да стане — отвърна тихо той, сякаш слагаше на масата малък коз.

Лагранж напусна кафенето.

Отпивайки от чашата с вода, Дьолакур спокойно обмисли възможните причини. Сведе ги до две: неодобрение и ревност. После изключи неодобрението: Лагранж бе наблюдател на човешкото поведение, а не моралист, който заклеява хорските капризи. Трябва да бе ревност. Към момичето или към онова, което то въплъщаваше и доказваше: здраве, дълголетие, победа? Вярно бе, че този списък подтикваше хората към чудато държане. Лагранж явно бе превъзбуден и бе отлетял като разлютен пчелен рояк. Е, той нямаше да го последва. Нека кацне където ще.

Дьолакур продължи с обичайните си занимания. Не спомена никому за избухването на Лагранж и постоянно го очакваше да се появи отново в кафенето. Липсваха му ежедневните спорове или поне вниманието, с което Лагранж го слушаше; но постепенно се примири със загубата. Започна да посещава Жан по-често. Тя не го питаше защо и само кимаше, докато й говореше за непонятни закони и наредби. Тъй като я бе предупредил да се въздържа от неуместни прояви на чувства,

тя си оставаше мълчалива и хрисима, но забелязваше, че неговите ласки стават все по-нежни. Един ден му съобщи, че чака дете.

— Двайсет и пет франка — отвърна машинално Дьолакур. Тя се възпротиви, не молела за пари. Извини ѝ се — умът му бил другаде — и попита сигурна ли е, че детето е негово. Като чу уверенията ѝ, поточно тона на уверенията, в които нямаше и капка от разпалеността на измамниците, той предложи да наеме дойка за бебето и да плаща за отглеждането му. Запази за себе си изненадващата обич, която бе започнал да изпитва към Жан. По негово мнение това всъщност не я засягаше; засягаше само него и той смяташе, че ако изрази чувствата си, те ще изчезнат или ще се усложнят ненужно. Даде ѝ да разбере, че може да разчита на помощта му и толкова. Иначе се радваше на любовта си като на нещо лично негово. Сгреша, че каза на Лагранж; и пак щеше да сгреша, ако споделеше с някой друг, дума да няма.

След няколко месеца Лагранж стана трийсет и шестият покойник, участващ в тонтината. Тъй като Дьолакур не бе споменал никому за скарването им, се почувства длъжен да отиде на погребението. Докато спускаха ковчега, той рече на мадам Амели:

— Не се грижеше достатъчно за себе си.

Когато вдигна поглед, видя сред групата опечалени от другата страна на гроба Жан. Бе застанала най-отзад, с издута рокля.

Според него от закона относно дойките полза нямаше. Постановлението от 29 януари 1715-а беше свършено ясно. На дойките се забраняваше да кърмят едновременно две деца под страх от поправително наказание и глоба от 50 франка за съпрузите им; те бяха длъжни да обявят собствените си бременности до края на втория месец; забраняваше им се също така да връщат децата в дома на родителите им дори в случай на незаплащане, а трябваше да продължат кърменето, което по-късно биваше заплатено от полицейския трибунал. Всеизвестно беше обаче, че на такива жени не може да им се има вяра. Те се договаряха с родителите на други пеленачета; лъжеха относно периодите на бременността си; а възникнеха ли парични спорове между родители и дойка, бебето много често не оцеляваше до следващата седмица. Може би в края на краищата той трябваше да позволи на Жан да кърми сама детето си, защото тя искаше именно това.

При следващата им среща Дьолакур изрази учудването си от появата ѝ на гроба. Доколкото знаеше, Лагранж никога не се бе възползвал от правото си да посещава градската баня.

— Той ми беше баща — отвърна тя.

„За бащинството и синовенството“. Указ от 23 март 1803 година, обнародван на 2 април. Глава Първа, Втора и Трета.

— Как така? — успя единствено да изрече той.

— Как така? — повтори тя.

— Да, как?

— Сигурна съм, че по обичайния начин — отговори момичето.

— Аха.

— Посещаваше майка ми, както...

— Както аз теб.

— Да. Беше много привързан към мен. Искаше да ме признае, да ме направи...

— Свое законно дете?

— Да. Но мама не даваше дума да се издума. Много спориха за това. Тя се боеше, че ще се опита да ме открадне. Пазеше ме от него. Понякога той ни проследяваше тайно. На смъртното си легло мама ме накара да ѝ обещавам никога да не го приемам у дома и да не контактувам с него. Зарекох се. Мислех, че няма да наруша обещанието, ако отида на погребението му.

Жан-Етиен Дьолакур седеше на тясното легло на момичето. Нещо му убягваше. Светът му се струваше по-безсмислен, отколкото трябваше да е. В случай че оцелееше при раждането, детето щеше да бъде внуче на Лагранж. Това, което предпочете да не ми казва и което майката на Жан е криела от него, което аз на свой ред не съм казал на Жан. Правим закони, но пчелите се роят въпреки тях, зайците търсят други зайчарници, гълъбите отлитат в други гълъбарници.

— Когато бях комарджия — рече най-сетне той, — хората ме укоряваха. Осъждаха хазарта като порок. Аз не мислех така. За мен той означаваше логическо изследване на човешкото поведение. Когато се отдадох на чревоугодничество, ме обявиха за ненаситник. Не бях съгласен. За мен това бе разумен подход към житейските удоволствия.

Погледна я. Тя май не проумяваше какво ѝ говори. Е, вината беше негова.

— Жан — рече той и хвана ръката ѝ, — не бива да се страхуваш за детето си. Недей да изпитваш опасенията на майка си. Не е необходимо.

— Добре, господине.

На вечеря той слушаше бръщолевенията на порасналия си син, но се отказа да противоречи на глупостите, които изричаше. Дъвчеше парченце дървесна кора, ала без апетит. По-късно млякото в чашата имаше вкус на престоляло в меден гюм, задушената маруля вонеше на тор, ренетата беше жилава като конските косми във възглавницата му. Когато го намериха на сутринта, ленената му нощна шапчица бе смачкана във вкочанената ръка, макар че никой не можеше да каже дали е възнамерявал да си я сложи, или по някаква причина е решил да я свали от главата си.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.